

Nr 49

Jordbruksutskottets betänkande i anledning av motioner angående miljövärdspolitiken, m. m.**Motionerna**

Till jordbruksutskottet har hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner

dels 1972:90 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att utredningen miljövärdens ekonomi genom tilläggsdirektiv ges i uppdrag att utarbeta modeller till miljöbudgeter av det slag som anges i motionen samt förslag till metoder att mäta förändringar i miljöns stabilitet,

dels 1972:147 av herr Strömberg m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att en årlig miljörapport med i motionen diskuterad utformning föreläggs riksdagen,

dels 1972:367 av herr Strömberg m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att åtgärder vidtas så att en ökad svensk satsning på utveckling av mätinstrument och mätmetoder för miljövärdsektorn kommer till stånd,

dels 1972:1254 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari, såvitt nu är i fråga, hemställts 1. att riksdagen uttalar sig för en omarbetning och precisering av miljöskyddslagen med målsättning att ekologiska minimikrav beaktas, 2. att riksdagen jämväl uttalar att inom naturvårdsverket eller till detta knutna miljöskyddsorgan samt av samhället anställda rådgivare ej må inneha konsultuppdrag inom näringslivet,

dels 1972:1265 av herr Larsson i Borrby m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t anholder 1. att en ekologisk riksplan upprättas, 2. att övriga i motionen anförda synpunkter beaktas i det fortsatta utredningsarbetet på miljövärdsområdet.

Remissyttrandena

Utskottet har inhämtat yttranden över

motionen 1972:90 från statens naturvårdsverk, Ingenjörsvetenskapsakademien, Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet,

motionen 1972:367 från statens naturvårdsverk, tekniska högskolan i Stockholm och Ingenjörsvetenskapsakademien.

Se bilagor 1 och 2 till detta betänkande.

Utskottet

I motionen 1972:90 anförts att jordens tunna hinna av liv, det s. k. ekosystemet, under de senaste årtiondena, i och med att människans industriella civilisation lagt under sig avgörande delar av jordklotet, utsatts för förändringar som hotar att bli katastrofala och leda till en förstöring av hela ekosystemet. Det måste klargöras att jordens resurser är begränsade och att naturen inte tål vilka påfrestningar som helst. Motionärerna framhåller att det behövs en ny typ av materialbesparande teknik och nya tekniker för att t. ex. återvinna och återföra förbrukat material till produktionen. Nu redovisade ekologiska grunduppfattning måste överföras till praktisk politik och ett sätt att börja är enligt motionärerna att göra upp miljöbudgeter för industrier och kommuner. En miljöbudget bör vara en så fullständig sammanställning som möjligt av ett företags utgifter resp. prestationer och innefatta även påfrestningar på miljön, liksom de fördelar för miljön som verksamheten i fråga kan innebära. I motionen hemställs mot bakgrund av det anförda att utredningen rörande kostnaderna för miljövården genom tilläggsdirektiv ges i uppdrag att utarbeta modeller till miljöbudgeter samt att framlägga förslag till metoder att mäta förändringar i miljöns stabilitet. Liknande tankegångar anförts även i motionen 1972:1265, vari bl. a. framhålls att en målsättning för forskning och planering måste vara att resurser som tas från naturen i så stor utsträckning som möjligt skall återföras i naturens kretslopp. För att man skall kunna uppnå detta måste enligt motionärernas mening en ekologisk riksplan upprättas som underlag för den framtida planeringen. I motionen 1972:1254 framfört yrkande om omarbetning och precisering av miljöskyddslagen motiveras också med att det ekologiska betraktelsesättet bör ges ett ökat inflytande på den fortsatta förvaltningen av vår miljö.

I yttrande över motionen 1972:90 framhåller Svenska kommunförbundet att kommunerna ännu så länge torde sakna möjligheter att göra annat än mera begränsade miljöpolitiska program utan den totalavvägning som motionärerna önskar. För att utarbeta modeller för sådana miljöbudgeter som föreslås i motionen fordras tillgång till en omfattande information om ekosystemens uppbyggnad samt om regleringsmekanismer och stabilitetsgränser. Enligt förbundets mening måste ett fullföljande av motionens tankegång grundas på forskningsinsatser av sådan karaktär att det nu inte torde vara meningsfullt att tilldela utredningen rörande kostnaderna för miljövården uppdrag med det innehåll som föreslås i motionen. Även statens naturvårdsverk finner att utarbetandet av i motionen åsyftade modeller knappast ligger inom ramen för ett utredningsarbete, annat än möjligen som försök. Däremot torde enligt verket kunna förutses att miljökostnadsutredningen under sin verksamhet måste komma att överväga behovet av olika typer av beslutsunderlag, vari material av typen balansräkning bör kunna ingå. Detsamma gäller förslag till metoder att mäta förändringar i miljöns stabilitet eller i ekologiska jämviktssystem. I utredningens uppdrag ingår att kartlägga vilka metoder

som finns för att mäta effekterna av olika miljövårdsåtgärder. Härvid torde också, anför verket, behovet av ytterligare metoder och rutiner komma att belysas.

Utskottet delar uppfattningen, att en ekologisk grundsyn är en nödvändig utgångspunkt för hushållningen med våra naturresurser. Utskottet vill erinra om att denna tanke bl. a. kommit till klart uttryck i den rapport år 1971 (SOU 1971:75) rörande hushållning med mark och vatten, som ligger till grund för de lagförslag jämte överväganden av principiell art beträffande innehållet i en fysisk riksplanering m. m. som i dagarna förelagts riksdagen. I nämnda rapport framhålls att den fysiska samhällsplaneringen bör ges en långsiktig inriktning som ligger i linje med det handlande som från ekologiska utgångspunkter ter sig rationellt i ett längre tidsperspektiv. Olika handlingsalternativ, t. ex. alternativa lokaliseringar av industri, vattendragens långsiktiga användning, olika markanvändningssätt osv., bör helst kunna prövas i ekologiska "totalmodeller". Innan detta kan ske måste emellertid en omfattande information om ekosystemens uppbyggnad, regleringsmekanismer och stabilitetsgränser ställas samman. Det är emellertid enligt rapporten angeläget att den fortsatta fysiska riksplaneringen, och f. ö. all samhällsplanering, så snart som möjligt kan grundas på ett mera genomarbetat ekologiskt underlag. Från denna synpunkt är en modellutveckling i vilken delmiljöerna luft, mark, vatten och levande organismer förs samman i en översiktlig helhetsmodell angelägen. En sådan modell förutsätts successivt kunna förfinas allt efter som nya data från den ekologiska forskningen växer fram.

Med hänsyn till det nu anförda torde man enligt utskottets mening kunna utgå från att vid det fortsatta arbetet med den fysiska riksplaneringen kommer att som grund läggas en sådan ekologisk avvägning som utskottet i det föregående uttalat sig för.

Den ekologiska helhetssynen på hithörande frågor återspeglas också i direktiven för utredningen rörande kostnaderna för miljövården, vari bl. a. sägs att det är av stor betydelse att de frågor som rör avvägning och prioritering mellan olika åtgärder kan belysas. Detta innebär att inte bara kostnaderna utan också effekten av olika insatser behöver studeras. Som naturvårdsverket påpekat skall de sakkunniga i detta sammanhang kartlägga vilka metoder som finns för att mäta effekterna av olika miljövårdsåtgärder.

I remissyttrandena över motionen 1972:90 framhålls behovet av ökade kunskaper och information på hithörande område. Utskottet vill i anslutning härtill erinra om att miljökontrollutredningen bl. a. haft till uppdrag att undersöka den lämpliga organisationen av ett informationssystem dels på miljövårdsområdet – vari inbegrips bl. a. vatten- och luftvård samt övrig naturvård – dels i fråga om gifter och andra preparat som kan vara skadliga från hälso- och miljösynpunkt. Enligt vad utskottet inhämtat kommer utredningen inom kort att i särskilt betänkande redovisa ett samlat förslag beträffande utformningen i stort och finansieringen av de undersökningsverksamheter som enligt utredningens

uppfattning bör ligga till grund för informationssystemet.

Mot bakgrund av det anförda finner utskottet anledning anta att syftet med motionen 1972:90 och berörda delar av motionerna 1972:1254 och 1972:1265 kommer att i väsentlig grad tillgodoses utan att riksdagen i nu ifrågavarande sammanhang behöver vidtaga någon särskild åtgärd.

Utöver kravet på en ekonomisk riksplan anför i motionen 1972:1265 vissa synpunkter på det fortsatta utredningsarbetet på miljövårdsområdet. Dessa synpunkter, som är av mera allmän karaktär, berör jordbrukets markbehov, naturresursernas utnyttjande, kommunernas medverkan i miljövårdsarbetet och behovet av lagstiftningsåtgärder mot miljöstörningar av olika slag. Utskottet vill i sammanhanget erinra om att riksdagen tidigare detta år i anledning av väckta motioner haft att pröva olika frågor inom nyss berörda områden. (Se JoU 1972:8, 1972:24, 1972:27 och 1972:29.) Den nu behandlade motionen synes i här avsedd del inte påkalla något särskilt riksdagens uttalande.

Inte heller finner utskottet motionen 1972:1254, såvitt däri yrkats förbud för vissa tjänstemän att åtaga sig konsultuppdrag inom näringslivet, böra föranleda någon åtgärd från riksdagens sida. Enligt vad utskottet erfarit pågår inom utbildningsdepartementet en undersökning av nuvarande praxis inom uppdragsforskningen. Utskottet vill vidare erinra om bestämmelsen i statstjänstemannlagen att tjänsteman ej får åtaga sig uppdrag eller utföra verksamhet som kan rubba förtroendet till hans oväld i tjänsteutövningen.

I motionen 1972:147 framförs krav på att en miljörapport årligen föreläggs riksdagen för att bl. a. utgöra underlag för en allmän miljöpolitisk debatt. Enligt motionärerna täcker de uppgifter som f. n. lämnas t. ex i naturvårdsverkets petita och publikationer eller i statsverkspropositionen inte hela fältet. Vidare framhålls att redovisningen i allmänhet är svårtillgänglig.

Enligt utskottets mening synes dock naturvårdsverkets årsbok väl motsvara önskemålen om en lättillgänglig redovisning av aktuella problem på miljövårdsområdet. Givetvis kan man ha olika meningar om hur utförlig en information av angivet slag bör vara. Otvivelaktigt saknas f. n. en del av vad motionärerna efterlyser, exempelvis kvantitativa uppgifter om utsläpp, m. m. Frågan om informationen på miljövårdsområdet har emellertid som nyss nämnts prövats av miljökontrollutredningen vars betänkande i ämnet väntas föreligga inom den närmaste tiden. I avvaktan härpå synes motionen 1972:147 inte böra föranleda någon särskild riksdagens åtgärd.

I motionen 1972:367 betonas att en av förutsättningarna för effektiva miljövårdsinsatser är att föroreningar i olika former kan uttryckas i kvantitativa former. Det framhålls att behovet av föroreningsdata är stort. Enligt motionärerna har dock konkreta normer för föroreningsutsläpp i stor utsträckning saknats. Framtidens miljövårdskrav kommer emellertid att innefatta allt hårdare normer för föroreningsutsläpp.

kontroll av vatten- och luftkvaliteter m. m., vilket ökar behovet av en snabb utveckling på mätområdet. Motionärerna anför att hittillsvarande insatser på ifrågavarande område har varit splittrade och även otillräckliga. Enligt motionen bör riksdagen hos Kungl. Maj:t begära att åtgärder vidtas så att en ökad svensk satsning på utveckling av mätinstrument och mätmetoder för miljövårdssektorn kommer till stånd.

Yttranden över motionen har inhämtats från statens naturvårdsverk, tekniska högskolan i Stockholm och Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA), vilka samtliga ställer sig positiva till önskemålet om en ökad satsning på utveckling av mätteknik inom miljövården. Såväl naturvårdsverket som IVA anser att medel för ändamålet liksom hittills bör anslås genom naturvårdsverket och styrelsen för teknisk utveckling (STU) medan tekniska högskolan inte tar närmare ställning till i vilka former en ökad satsning på mättekniken bör ske.

Utskottet anser i likhet med motionärerna och remissinstanserna att det är ett avsevärt samhällsintresse att en snabb utveckling av mättekniken inom miljövårdens område kommer till stånd. Som bl. a. framhålls av IVA är en tillförlitlig mätteknik en förutsättning för meningsfulla och rationella åtgärder till lägsta möjliga kostnad. Som redovisas i remissyttrandena och även påpekas i motionen pågår redan nu ett förhållandevis omfattande utvecklingsarbete på ifrågavarande område. Medel till nämnda verksamhet utgår från i första hand naturvårdsverket och STU. Av naturvårdsverket stöds huvudsakligen sådan mätteknisk forskning som har betydelse för studiet av föroreningarnas effekter och tillståndet i miljön. STU:s insatser på miljöområdet bekostas med medel från det under *trettonde huvudtiteln uppförda anslaget STU:Teknisk forskning* och utveckling. Under delposten till finansiellt stöd till ifrågavarande verksamhet har för innevarande budgetår beräknats medel till ökade insatser inom bl. a. miljövårdstekniken. Enligt uttalande av chefen för industridepartementet (prop. 1972:1, bil. 15, s. 59) bör ifrågavarande insatser liksom tidigare avse bl. a. bättre och mera objektiva miljömätmetoder. Tyngdpunkten ligger i fråga om miljövårdstekniken på emissionsmätningar. Som anføres i remissyttrandena bedrivs arbete inom miljömättekniken även inom bl. a. institutet för vatten- och luftvårdsforskning. Det bör vidare nämnas att Sveriges standardiseringskommission bildat en särskild kommitté för handläggning av frågor rörande miljömätteknik.

Det torde få ankomma på berörda myndigheter och organ att ta närmare ställning till hur anvisade medel för miljövårdsforskning och utvecklingsarbete skall fördelas mellan olika forskningsområden. Mot bakgrund av det intresse som hittills visats miljövårdsmättekniken och hithörande frågor utgår utskottet emellertid ifrån att nämnda forskningsområde vid medelsfördelningen kommer att tillgodoses i den utsträckning som befinner sig möjlig i konkurrensen med andra angelägna forskningsändamål. Någon särskild åtgärd från riksdagens sida i anledning av motionen 1972:367 synes i enlighet härmed inte påfordrad.

Under hänvisning till vad utskottet i det föregående anfört hemställer utskottet

att riksdagen

1. anser motionen 1972:90 samt motionerna 1972:1254 och 1972:1265, de båda sistnämnda motionerna såvitt avser punkterna 1 i motionernas hemställan, besvarade med vad utskottet anfört,
2. lämnar motionerna 1972:1254 och 1972:1265 i övrigt utan åtgärd,
3. lämnar motionen 1972:147 utan åtgärd,
4. anser motionen 1972:367 besvarad med vad utskottet anfört.

Stockholm den 7 november 1972

På jordbruksutskottets vägnar

NILS G. HANSSON

Närvarande: herrar Hansson i Skegrie (c), Mossberger (s), Persson i Skänninge (s), Johanson i Västervik (s)*, Jonasson (c), Magnusson i Grebbestad (s), fru Anér (fp), herrar Augustsson (s), Larsson i Borrby (c), fru Lindberg (s), herrar Krönmark (m), Takman (vpk), fru Sundberg (m)*, fru Theorin (s) och herr Strömberg (fp).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservationer

1. angående miljöbudgeter av fru Anér och herr Strömberg (båda fp) som anser

dels att det avsnitt av utskottets yttrande som börjar på s. 3 med "I remissyttrandena" och slutar på s. 4 med "särskild åtgärd" bort ha följande lydelse:

"Vad i motionen 1972:90 yrkas är emellertid, att utredningen om miljövärdens kostnader skall söka utarbeta modeller av ännu vidare slag än dem som hittills omtalats. 'Miljöbudget' är ett försök att uttrycka kravet på en nationalbudget, som räknar realvärden och inte kontanter – ett krav som numera som bekant höjs från allt flera håll. Detta skulle alltså vara något mera än en ekologisk modell för naturen och de förändringar människan åstadkommer i den, och likaså något mera än en utvärdering av teknologins följder för samhället, ehuru miljöbudgeten bör innehålla båda dessa komponenter. Den bör försöka att – till en början för några bestämda verksamhetsgrenar, i samhällets eller näringslivets regi – göra en så fullständig uppställning som möjligt över vilka resurser som går åt, vilken energi av olika typer som behövs, vilka påfrestningar som människor, natur och människogjorda föremål utsätts för; och samtidigt över all den nytta samma verksamhet gör, alla fördelar

den medför, de energibesparingar, de miljövinster som kan skrivas på dess konto. Avsikten är att få fastare grunder än hittills för att göra en verklig jämförelse mellan olika sätt att tillfredsställa samma behov eller utföra likartade verksamheter på. När man har fått riktigare mått på vad samhället i det ena och det andra fallet uppoffrar resp. uppnår, först då har man fått en reell möjlighet att välja, både för nuet och för framtiden. Modeller till miljöbudgeter av denna art har försöksvis ställts upp, särskilt i USA, men tekniken befinner sig ännu på ett ganska primitivt stadium, och några fullständiga eller fulländade resultat väntar sig ingen. Utskottet anser det dock rimligt, att utredningen om miljövårdens kostnader får i uppdrag att söka sätta upp några modeller till sådana budgeter på några särskilt viktiga områden, så att man får ett begrepp om vilka ytterligare studier som kan behövas. Arbetet med att tillverka miljöbudgeter kan inte skjutas på framtiden länge till, om vi alls skall ha kvar någon möjlighet att veta vad vi väljer. Utskottet får således tillstyrka bifall till det förslag som framlagts i motionen 1972:90. Vad gäller berörda delar av motionerna 1972:1254 och 1972:1265 finner utskottet anledning anta att syftet med dessa kommer att i väsentlig grad tillgodoses utan att riksdagen i nu ifrågavarande sammanhang behöver vidtaga någon särskild åtgärd."

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

- "1. med bifall till motionen 1972:90 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört rörande utarbetande av modeller till miljöbudgeter samt anser motionerna 1972:1254 och 1972:1265, såvitt avser punkten 1 i motionernas hemställan, besvarade med vad utskottet anfört,"

2. angående innehav av vissa konsultuppdrag m. m. av herr Takman (vpk) som anser

dels att det stycke i utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "Inte heller" och slutar med "i tjänsteutövningen" bort ha följande lydelse:

"I motionen 1972:1254 föreslås under punkt 2 i motionens hemställan att riksdagen uttalar att inom naturvårdsverket eller till detta knutna milöskyddsorgan samt av samhället anställda rådgivare ej må innehå konsultuppdrag inom näringslivet. Utskottet finner förslaget beaktansvärt och hemställer att riksdagen bifaller motionen i förevarande del."

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

- "2. med bifall till motionen 1972:1254, såvitt i övrigt är i fråga, som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört angående innehav av vissa konsultuppdrag m. m. samt lämnar motionen 1972:1265, såvitt den ej behandlats i det föregående, utan åtgärd,"

3. angående avlämnande av en årlig miljörapport av fru Anér och herr Strömberg (båda fp) som anser

dels att det stycke i utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "riksdagens åtgärd" bort ha följande lydelse:

"Enligt utskottets mening är miljövården en så viktig del av statens verksamhet, att den kräver en särskild uppmärksamhet i riksdagen varje år, i form av en debatt kring en rapport om statens miljövårdande verksamhet, som bör avlämnas före vårsessionens slut. Rapporten bör på liknande sätt som t. ex. Statsföretag AB:s årsredovisning föreläggas riksdagen såsom regeringens eget utlåtande — inte som en rapport från ett verk — och kunna göras till föremål för motioner. Den skulle givetvis dessutom uppfylla ett för massmedia och allmänhet värdefullt informationsbehov. Utskottet yrkar alltså bifall till motionen 1972:147."

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

"3. med bifall till motionen 1972:147 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört angående avlämnande av en årlig miljörapport till riksdagen,"

4. angående mättekniken inom miljövården av fru Anér (fp), herr Krönmark (m), fru Sundberg (m) och herr Strömberg (fp) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 5 som börjar med "Yttranden över" och slutar med "inte påfordrad" bort ha följande lydelse:

"Yttranden över — — — (lika med utskottet) — — miljövården. IVA framhåller att det är ett avsevärt samhällsintresse att en snabb utveckling av mät-, styr- och reglerapparatur för miljövård kommer till stånd och uttalar därför sitt fulla stöd för motionen. Det förefaller akademien önskvärt att Kungl. Maj:t anvisar särskilda medel och ger statens naturvårdsverk ett särskilt uppdrag att i samverkan med styrelsen för teknisk utveckling (STU), där en särskild nämnd för miljöteknik inrättats, snarast utveckla ett forsknings- och utvecklingsprogram för mät- och reglerteknik för miljövården. Även naturvårdsverket anser att medel för ändamålet bör anslås genom naturvårdsverket och STU medan tekniska högskolan inte tar närmare ställning till i vilka former en ökad satsning på mättekniken bör ske.

Utskottet anser i likhet med motionärerna och remissinstanserna att det är ett avsevärt samhällsintresse att en snabb utveckling av mättekniken inom miljövårdens område kommer till stånd. Som bl. a. framhålls av IVA är en tillförlitlig mätteknik en förutsättning för meningsfulla och rationella åtgärder till lägsta möjliga kostnad. Det kan förutses att man såväl inom som utom Sverige under de närmaste åren kommer att avsätta en växande andel av bruttonationalprodukten till miljöförbättrande åtgärder. Det blir då nödvändigt att snarast möjligt avdela ytterligare resurser för forskning och utveckling med inriktning på miljövårdsområdet. I spetsen för detta arbete måste ingå en omfattande faktainsamling

och värdering av olika förslag som väckts, för vilket arbete mät- och analystekniken och nya instrument är en förutsättning. Bristen på mätinstrument, som uppfyller vad en väl utbyggd miljövård kräver, är uppenbar. Även om utvecklingsarbete pågår inom och utom landet, så bör en kraftigt ökad satsning på forskning och utveckling inom denna sektor snarast komma till stånd. Svensk industri torde ha goda möjligheter att hävda sig på detta område med hänsyn till att vårt land i många avseenden är ett föregångsland, när det gäller kontroll av miljön. Med hänsyn till det anförda vill utskottet förorda bifall till motionen 1972:367.”

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

”4. med bifall till motionen 1972:367 som sin mening ger
Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anført angående
mättekniken inom miljövården.”

Särskilt yttrande

av herr Takman (vpk):

”Jag kan inte dela utskottsmajoritetens uppfattning att en ekologisk grundsyn kommit till ’klart uttryck i den rapport år 1971 (SOU 1971:75) rörande hushållning med mark och vatten, som ligger till grund för de lagförslag jämte överväganden av principiell art beträffande innehållet i en fysisk riksplanering m. m. som i dagarna förelagts riksdagen’. Tvärtom stod väsentliga delar i 1971 års rapport i klar strid mot en ekologisk grundsyn. Jag nöjer mig här med att konstatera att nära nog alla nya stora industrier, som Kemikontoret, Jernkontoret etc. ansåg skulle behövas år 2000, hade förbehållits sydligaste tredjedelen av Sverige och till stor del markerats som ett pärlband utefter Västkusten.

Med hänsyn till att Kungl. Maj:ts proposition 1972:111 med bilagor, dvs. de lagförslag etc. som utskottsmajoriteten syftar på, omfattar bortåt 2 000 sidor och just i dagarna förelagts riksdagen, har jag inte haft någon möjlighet att undersöka om de – till skillnad från rapporten 1971 – tillgodoser ekologiska minimikrav.”

*Bilaga 1***Yttranden över motionen 1972:90****Statens naturvårdsverk (25.4.1972)**

Naturvårdsverket anför sammanfattningsvis att uppgifter av den art, som enligt motionen bör åläggas miljökostnadsutredningen, närmast hör till en myndighets eller forskningsorganisations långsiktiga verksamhet. Däremot kan en genomgång av behovet av modell- och metodutveckling och därför erforderlig forskning enligt verkets mening antas väl falla inom ramen för utredningens arbete enligt givna direktiv. Verket framhåller i övrigt följande.

Motionen tar upp dels frågan om s. k. miljöbudgeter, dels en vidgning av sakägarbegreppet i miljöskyddsärenden. Statens naturvårdsverk begränsar detta utlåtande till förslaget om miljöbudgeter. I fråga om sakägarbegreppet hänvisar verket till sitt samtidigt avgivna utlåtande över motionen 1972:559 om vidgat medinflytande i vissa ärenden enligt byggnads- och miljöskyddslagstiftningen.

Tanken på en ekologisk grundsyn som nödvändig utgångspunkt för hushållningen med våra naturresurser torde nu kunna sägas vara så gott som allmänt omfattad. Den kommer bl. a. till tydligt uttryck i den nyligen framlagda promemorian Hushållning med mark och vatten (SOU 1971:75). Inom miljövårdsarbetet gäller i princip att för- och nackdelar av olika åtgärder hela tiden måste vägas mot varandra mot denna bakgrund. Det är här överflödigt att ytterligare argumentera för nödvändigheten av att skapa bästa möjliga underlag för den beslutsprocessen.

Den allmänna målsättningen för de miljöns "balansräkningar" som motionen syftar till synes alltså stämma överens med den som de miljövärdande myndigheterna har. Det framgår inte minst av direktiven till utredningen rörande kostnaderna för miljövärden, miljökostnadsutredningen. Däremot torde bedömningen av den inom överskådlig tid möjliga omfattningen och detaljeringsgraden hos sådana "budgeter" skilja sig. Även om man, som i motionen, väljer modeller där t. ex. estetiska värderingar utesluts, återstår vägningar av en mängd olikartade parametrar, särskilt om man också skall beakta sociala faktorer. Det kan också erinras om önskemålen i promemorian Hushållning med mark och vatten om ekologiska modeller. Där framhålls de mycket stora forskningsinsatser som krävs för sådana modeller. En koppling med ytterligare faktorer, som förutsätts i motionen, ställer också krav på ytterligare insatser.

Ansatser till modellbyggnad på vissa delområden görs dock, bl. a. inom ramen för ett projekt som stöds av riksbanksfonden. Grova modeller på mycket begränsade områden, främst av typen materialbalanser, synes också vara de som i första hand kan antas bli möjliga.

Med hänsyn till den forskning som alltså måste ligga till grund för modeller även av betydligt mindre omfattning än dem motionen åsyftar, synes utarbetandet av sådana knappast ligga inom ramen för ett utredningsarbete, annat än möjligen som försök. Däremot torde man kunna förutse att miljökostnadsutredningen under sin verksamhet måste komma att överväga behovet av olika typer av beslutsunderlag, vari även material av typen "balansräkning" bör kunna ingå.

Detsamma torde gälla förslag till metoder att mäta förändringar i miljöns stabilitet eller i ekologiska jämviktssystem. I utredningens

uppdrag ingår att kartlägga vilka metoder som finns för att mäta effekterna av olika miljövårdsåtgärder. Härvid torde också behovet av ytterligare metoder och rutiner komma att belysas.

Inom miljökontrollutredningen har enligt uppgift diskuterats uppbyggnaden av basdataben. En väsentlig fråga är hur ett sådant skall kombineras med de mycket omfattande mätprogram som planeras för tillsyn och kontroll enligt miljöskyddslagen. En annan är hur resurserna för provtagning, analys och utvärdering skall fördelas mellan emissionsmätningar — i många fall av ren kontrollfunktion — och immissionsmätningar och mera forskningsbetonade undersökningar.

Ingenjörsvetenskapsakademien (2.5.1972)

Ingenjörsvetenskapsakademien framhåller att s. k. miljöbudgeter — under förutsättning att dessa grundas på realistiska värderingar — kan vara ett underlag för att bedöma alternativa möjligheter att utnyttja våra resurser på ett mera optimalt sätt än vad som för närvarande sker. En utredning om miljövårdens kostnader bör ställas i relation till en värdering av en uppoffring av miljöfaktorerna, varför akademien bedömer det i motionen framförda tilläggsdirektivet om miljöbudgeter väl motiverat. Akademien anför vidare.

Akademien stöder den i motionen framlagda tankegången att insikterna om jordens begränsade resurser både vad gäller mineraltillgångar, jord-, luft- och vattentillgångar, måste resultera i ett handlingsprogram som tar hänsyn härtill. Att söka uppskatta vilka resurskrav som olika produkter och tjänster innefattar bedömer akademien värdefullt för att våra tillgångar skall kunna utnyttjas mera optimalt än vad som för närvarande sker.

För att kunna vidtaga förändringar som leder till ett bättre hushållande med våra resurser krävs underlag som möjliggör bedömning av och avvägning mellan de olika sätt på vilka resurserna kan utnyttjas. Miljöbudgeter kan sannolikt utformas så, att de i vissa fall kan utgöra underlag för resursbesparande åtgärder. Ökade kunskaper om varor och tjänsters reella samhällskostnader — i den mån dessa kan räknas fram — torde bli ett viktigt hjälpmedel för att på optimalt sätt kunna utnyttja våra resurser. Med samhällets reella kostnader menas dels åtgången av de produktionsfaktorer — inklusive naturresurser — som är förenade med såväl produktion som avfallshantering, dels uppoffring av miljö kvalitet.

Våra kunskaper om vilka faktiska miljöpåfrestningar i form av bland annat vatten- och luftföroreningar som produktion, användning och konsumtion av en viss produkt innebär är för närvarande mycket ofullständiga på många områden. Härav följer att kostnadsuppskattningar av de ovan nämnda reella kostnader blir mycket osäkra. Ju mer konstlade kostnadsuppskattningar som inlemmas i en budget, desto mer osäker och svår användbar blir den och desto större blir risken att den leder till felaktiga beslut. Det är dessutom i vissa fall inte nödvändigt med en fullständig kostnadsuppskattning för att vidtaga förändringar i resursbesparande syfte. De svårigheter som här föreligger behöver emellertid inte alltid vara ett hinder för att försöka undersöka vilka resursbesparande åtgärder som är möjliga, utan bör istället övervinnas genom en ökad satsning på kunskaper om hur olika effekter — även bieffekter, eller

synergistiska effekter — bör värderas. Det är emellertid särskilt angeläget att kostnadsberäkningarna inte göres statiska utan att hänsyn tas till alternativ teknik och till den tekniska utvecklingen så att man inte utför kostnads kalkyler som binder tekniken.

Vidare bör man inte använda enbart miljöbudgeter som styrmedel utan dessa bör kompletteras med bland annat nytto-kostnadsanalyser.

Svenska kommunförbundet (21.4.1972)

Kommunförbundets styrelse hävdar som sin mening att ett fullföljande av motionens tankegång måste grundas på forskningsinsatser av sådan karaktär att det nu inte torde vara meningsfullt att tilldela utredningen om miljövärdens ekonomi uppdrag med det innehåll som i motionen föreslås. Förbundet anför härutöver.

De problem som tas upp i motionen, nämligen misshushållningen med jordens naturresurser, är av global natur. För en varaktig lösning av de i motionen aktualiserade problemen torde internationella överenskommelser inom Förenta nationernas ram erfordras. Detta konstaterande får givetvis inte tolkas som att nationella åtgärder inte vore erforderliga. I rapport från civildepartementet (SOU 1971:75) angående hushållningen med mark och vatten framhålls också att det är angeläget att den fortsatta fysiska riksplaneringen och annan samhällsplanering kan grundas på ett mera genomarbetat ekologiskt underlag. Samtidigt framhålls också att det krävs betydande forskningsinsatser för att ta reda på hur de ekologiska samspelet fungerar.

Kommunerna torde ännu så länge sakna möjligheter att göra annat än mera begränsade miljöpolitiska program utan den totalavvägning som motionärerna önskar. Det torde inte heller vara möjligt att i dag utarbeta modeller för upprättande av sådana kommunala miljöbudgeter som föreslås i motionen. För att göra detta fordras tillgång till en omfattande information om ekosystemens uppbyggnad samt om regleringsmekanismer och stabilitetsgränser.

Styrelsen vill framhålla att den delar den uppfattning som framföres i rapporten från civildepartementet att det vore önskvärt att frågor rörande lokalisering av industri, vattendragens långsiktiga användning, olika markanvändningssätt osv. kunde prövas i ekologiska totalmodeller. Styrelsen förutsätter också att dessa frågor blir föremål för forskning inom ramen för den fortsatta fysiska riksplaneringen samt att vid prövning av ärenden rörande lokalisering av miljöstörande industri de ekologiska synpunkterna tillmäts stor vikt.

S Larsson, Lidskog och Bergqvist (samtliga fp) anför i reservation att styrelsen enligt deras mening bort tillstyrka bifall till motionen.

Svenska landstingsförbundet (31.5.1972)

Landstingsförbundets styrelse, som anför att den för sin del inte har möjlighet att bedöma svårighetsgraden av motionens utredningsyrkande, framhåller följande.

Motionen tar upp frågeställningar kring vår fysiska miljö som alla människor i vårt land har intresse att få belysta för framtiden. Landstingen har i egenskap av sjukvårdshuvudmän intresse av att faktorer som i stort påverkar allmänhetens behov av hälso- och sjukvård får en så allsidig belysning som möjligt i förhållande till omgivande miljö.

Med hänsyn härtill får syftet med de i motionen begärda tilläggsdirektiven till utredningen om miljövärdens ekonomi från landstingens synpunkt anses vällovliga. Modeller till miljöbudgeter och miljöstabilitet bör om möjligt mätas över så stora geografiska områden att väsentliga ekologiska beroenden över större områden såsom län eller större regioner även beaktas.

Beslutsfattandet hos samhällets organ kan dock enligt förbundsstyrelsens mening försvåras om intressentkretsen göres så vid som antydes i motionen. Vidare torde den vetenskapliga expertisens resultat inte automatiskt böra föranleda förändringar i vår miljö så länge flertalet ekologiska och tekniska faktorer och samband är okända.

Yttranden över motionen 1972:367**Statens naturvårdsverk (4.5.1972)**

Naturvårdsverket finner en ökad satsning på utveckling av mätteknik inom miljövården önskvärd. Verket ifrågasätter dock om inte ökade resurser i första hand borde sättas in på inventeringar och studier av vad som finns av mätinstrument samt att testa ett urval av dessa i fält. Härigenom erhålls också ett bättre underlag för bedömning av utvecklingsbehovet. Miljömättekniken måste alltid ses som en del av större projekt med syfte att förbättra förhållandena i miljön. Naturvårdsverket anser därför lämpligt att medel för inventerings-, forsknings- och utvecklingsarbete rörande miljömätteknik som hittills anslås genom naturvårdsverket och STU. Verket anför vidare.

Miljömätteknik omfattar metodik och instrumentering för att fastställa

1. Nivåer av föroreningar i luft, vatten och mark, bullernivåer samt tillståndet i olika biologiska system.
2. Halter och mängder av föroreningar som emitteras från olika föroreningskällor.
3. Modeller som anger sambandet mellan tillståndet i miljön och utsläppen.

Miljömättekniken kan även indelas i

- a. Manuella provtagnings- och analysmetoder
- b. Automatiska metoder

För de manuella metoderna är utvecklingsmålen i första hand att förbättra existerande teknik medan de automatiska metoderna i större utsträckning innehåller behov av nyutveckling. Detta gäller särskilt metoder för automatisk emissionskontroll, och det finns anledning att prioritera forsknings- och utvecklingsarbete inom detta område.

Forsknings- och utvecklingsarbete inom området miljömätteknik har i hög grad internationell prägel. Problemen är i stort sett likartade i de flesta industriländer, och man kan i ett land tillgodogöra sig forskningsrön i ett annat. Mycket omfattande arbeten sker särskilt i USA och Japan. Det synes lämpligast att arbetet i Sverige inriktas på ett tillgodogörande av resultat utifrån. Större svenska insatser torde behöva begränsas till projekt, för vilka det finns speciella förutsättningar i form av t. ex. omfattande branschkunskande.

Behovet av utveckling inom miljömättekniken beror av de krav man har anledning att ställa på metoder och instrument. Dessa krav hänger i sin tur samman med hur mätresultaten skall användas. Det kan t ex visa sig att andra faktorer är så osäkra att man kan acceptera relativt stora fel i mätningarna utan att slutsatserna förändras. I andra fall kan krav på mycket hög noggrannhet behöva ställas. Det kan inte generellt sägas att bristerna i miljömättekniken hämmar utvecklingen inom miljövårdsområdet.

Forsknings- och utvecklingsarbete inom miljömättekniken måste föregås av en behovsanalys, en inventering av tillgängliga metoder och instrument samt fältprov. Inom styrelsen för teknisk utveckling (STU) har nyligen påbörjats en sådan behovsanalys. Motsvarande utredningar som utförs i USA ger vid handen att den stora framtida marknaden finns

inom området automatiska instrument för emissionsmätningar.

Inventeringar och utprovning i fält av instrument för emissions- och immissionsmätningar är i första hand en uppgift för statens naturvårdsverk och dess undersökningslaboratorium. Detta innebär inte att verket skall utföra alla mätningar, men det bör svara för samordningen och den samlade resultatredovisningen, vilken är av stort värde vid val av mätinstrument. Särskilt inom luftvårdsområdet har bristen på ekonomiska resurser medfört att inventerings- och provningsarbetet inte kunnat genomföras i någon större omfattning. Genom att Kungl. Maj:t medgett anslagsöverskridande håller emellertid luftvårdssektionen inom naturvårdsverkets undersökningslaboratorium på att rustas upp med den basutrustning som erfordras för provning av instrument. Inventering och fältprovning medför emellertid stora årliga kostnader för bl a apparatinköp, och medel för sådan verksamhet ryms för närvarande inte inom naturvårdsverkets budget.

Medel för utvecklingsarbete inom miljömättekniken utgår nu från i första hand naturvårdsverkets forskningsnämnd och STU. Av naturvårdsverket stöds huvudsakligen sådan mätteknisk forskning som har betydelse för studiet av föroreningarnas effekter och tillståndet i miljön. STU:s insatser på området sker inom ramen för miljövårdsteknisk forskning. Det innebär att tyngdpunkten här ligger på emissionsmätningar. Även inom institutet för vatten- och luftvårdsforskning (IVL) bedrivs arbete inom miljömättekniken.

Tekniska högskolan i Stockholm (3.5.1972)

Högskolans rektorsämbete har i ärendet hört miljövårdscentrum vid högskolan. Rektorsämbetet, som delar de synpunkter som framförts i miljövårdscentrums yttrande, anför härtill att högskolan - utan att ta ställning till i vilka former en ökad svensk satsning på mättekniken för miljövården lämpligen bör ske - i huvudsak instämmer med syftet med motionen.

Miljövårdscentrums yttrande innehåller följande.

Möjligheterna att på ett effektivt sätt reglera tillförseln av föroreningar till vår omgivning är starkt beroende av tillgång på lämpliga mätinstrument. Ofta måste speciella krav ställas på de instrument, som skall registrera olika miljöparametrar. De skall ge tillräcklig precision, samtidigt som de bör vara enkla och lättskötta. För att erhålla kontinuerlig kontroll måste nämligen ofta mindre kvalificerad personal anlitas. Detta gäller särskilt vid mindre anläggningar.

Mätapparaturen måste utformas så, att analystiden nedbringas till så kort tid som möjligt och övervakningen, så att åtgärder omedelbart kan vidtas, om de uppmätta värdena överstiger vad som kan accepteras. Apparaturen skall vidare vara sådan att manuella insatser, som ofta medför analysfel av otränad personal, undviks.

Många av de mätmetoder, som används idag för kontroll av tex avloppsvatten kräver en vecka från provtagning till slutligt resultat. Målsättningen bör vara att kombinera mätapparatur med system, som möjliggör en direkt styrning av och återkoppling till de processer, vars effekt mätningen avser att registrera.

Framtidens krav kommer med stor sannolikhet att innebära att ett stort antal beståndsdelar måste analyseras kontinuerligt. I många fall behövs också en selektiv bestämning av de olika former, i vilka ett visst ämne uppträder.

I motionen framhålls behovet av mätinstrument för att kontrollera emissioner från skorstenar, reningsverk osv. Det är också ytterligt angeläget att mätmetoder utvecklas, som möjliggör en registrering av immissionernas omfattning.

Bristen på mätinstrument, som uppfyller de krav, som en väl utbyggd miljövård kräver, är uppenbar. Även om utvecklingsarbete pågår inom och utom landet, så bör en kraftigt ökad satsning på forskning och utveckling inom denna sektor snarast komma till stånd. Svensk industri torde ha goda möjligheter att hävda sig på detta område med hänsyn till att vårt land i många avseenden är ett föregångsland, när det gäller kontroll av miljön.

Miljövårdscentrum vill i detta sammanhang påminna om högskolornas roll i detta utvecklingsarbete. Många projekt pågår, som syftar till att utveckla nya mätinstrument, dels för rutinanalyser, dels för specialanalyser.

Ingenjörsvetenskapsakademien (2.5.1972)

Akademien finner att det är av ett avsevärt samhällsintresse att en snabb utveckling av mät-, styr- och reglerapparatur för miljövård kommer till stånd och uttalar därför sitt fulla stöd för motionen. Det förefaller akademien önskvärt att Kungl. Maj:t anvisar särskilda medel och ger statens naturvårdsverk ett särskilt uppdrag att i samverkan med styrelsen för teknisk utveckling, där en särskild nämnd för miljöteknik inrättats, snarast utveckla ett forsknings- och utvecklingsprogram för mät- och reglerteknik för miljövården. Akademien uttalar vidare.

Akademien finner att motionen ur olika synvinklar behandlar för samhället och vårt näringsliv i dag centrala och betydelsefulla frågor och problem som uppstår när åtgärder skall vidtagas för att förbättra miljön.

Akademien har, som också nämns i motionen, något berört detta behovsområde i IVA-rapport 41 "I&M Instrument och mätteknik för industri och forskning med förslag om centrum för mätteknik, kontroll och provning".

Utan tillfredsställande mät- och analysmetoder kan vi inte erhålla fakta om miljön och dess förändringar, likaså saknar vi möjligheter att studera effekten av de olika åtgärder som kan vidtagas i miljöförbättrande syfte.

Myndigheternas åtgärder på miljövårdsområdet, t. ex. fastställande av regler och beslut om rekommendationer till åtgärder för olika branscher, angivande av gränsvärden etc., måste ske på grundval av fakta som erhållits genom en noggrann och tillförlitlig mät- och analysteknik och mätningar som kan ske kontinuerligt och reproduceras utan fel från tid till annan på olika platser och av olika personer. Noggrannhet, reproducerbarhet, tillförlitlighet och precision kräver både kvalificerad personal och goda instrumentella resurser. Dessutom krävs kalibreringsmöjligheter, vilka det bör ankomma på myndigheterna att anskaffa och övervaka.

En tillförlitlig mätteknik är en förutsättning för meningsfulla och rationella åtgärder till lägsta möjliga kostnad. Det är ett oundgängligt krav att beslut om tekniska åtgärder fattas på grundval av fakta som erhållits genom en invändningsfri mät- och analysteknik.

Akademien förutser att man såväl inom som utom Sverige under de närmaste åren kommer att avsätta en växande andel av bruttonationalprodukten till miljöförbättrande åtgärder. Det blir då nödvändigt att snarast möjligt avdela ytterligare resurser för forskning och utveckling

med inriktning på miljövårdsområdet. I spetsen för detta arbete måste ingå en omfattande faktainsamling och värdering av olika förslag som väcks, för vilket arbete mät- och analystekniken och nya instrument är en förutsättning.

Nya instrument och mätmetoder måste utvecklas, utprovas i praktisk drift och som regel förbättras innan de kan tas i kontinuerlig industriell drift. I många fall krävs ett betydande utvecklingsarbete för att anpassa redan befintliga sk laboratorieinstrument till användning under de ofta svåra förhållanden vid vilka de skall arbeta klanderfritt under långa tider med ett minimum av underhåll.

Med hänsyn till den vidsträckt användning miljövårdsinstrument kan väntas få i framtiden anser akademien att det är viktigt att myndigheterna tillsammans med nationella och internationella standardiseringsorgan redan från början fastställer normer och kvalitetskrav för instrument till detta ändamål samt anger hur provning och kontroll av fastställda funktioner skall ske. I vissa fall, särskilt där stora värden sätts på spel, bör även obligatoriskt typgodkännande av ansvarig myndighet ifrågakomma.

För att fastställda gränsvärden skall få en reell innebörd och användas av olika industrier för reglering av processerna till allt mindre utsläpp av miljöpåverkande ämnen måste klara och entydiga regler utarbetas, vilket innefattar fastställande av mätmetoder och kalibreringsförfaranden samt angivande av när, var och hur mätning och registrering skall ske. Klara regler krävs också för hur insamlade mätdata skall behandlas och värderas.

I många fall torde också frågan om en avvägning mellan kontinuerlig eller diskontinuerlig mätning och registrering uppkomma och att regler för medelvärdeberäkning anges. Det är angeläget att gränsvärden inte fastställs innan det är tekniskt klarlagt hur olika anläggningar skall kontrolleras och övervakas och att utsläppen verkligen kan mätas och värderas på ett korrekt och tillförlitligt sätt. Det kommer med säkerhet att fordra en stor insats av rådgivande och upplysande art från ansvariga myndigheters sida liksom också att krävas övervakning av att bestämmelserna efterlevs.

Akademien vill i detta sammanhang också framhålla önskvärdheten av att ett nät av stationer för mätningar av immissioner, också av sådana uppkomna i andra länder, kommer till stånd för kartläggande av förekommande immissioner och deras spridning. Likaså behövs fler undersökningar för att erhålla bättre kännedom om immissionernas inverkan.

Miljövårdsmätteknik är ur tekniskt vetenskaplig synpunkt ett komplext ämne som kräver insatser av specialister på många olika fackområden. En tvärvetenskaplig satsning med samverkan mellan biologer, kemister, elektroniker, teletekniker, mättekniker etc måste åstadkommas och härför krävs dels ett sammanhållande organ, dels ekonomiska resurser.

Sveriges resurser och sakkunskap på fackområden av betydelse för miljövårdsmättekniker finns hos ett flertal statliga och privata organ och är ofta av hög klass. Den fortsatta tekniska utvecklingen bör grundas på en förstärkning och förbättring av dessa och på ett utökat samarbete och samverkan mellan de många olika institutioner vid universitet och högskolor, forskningsanstalter, institut samt företag, som var för sig förfogar över för miljövårdsmättekniken väsentliga forskningsresurser.

